

พม่าเสียเมือง: การวิเคราะห์องค์ประกอบ คุณค่าและจริยธรรม Phama Sia Muang: Component Analysis Value and Ethic

ฐิติพร สังขรัตน์

Thitiporn Sangkharat

สาขาวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตจักรพงษ์พานารณ

E-mail:kunkukthi@hotmail.com โทร. 086 0808800

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์นี้ (1) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรมของพม่าเสียเมือง (2) เพื่อศึกษาคุณค่า และจริยธรรมของพม่าเสียเมือง ทั้งนี้เพื่อความในเรื่องมักปรากฏในลักษณะของข้อเท็จจริงที่สอดแทรกความคิดเห็นไปโดยตลอดทั้งเรื่อง ซึ่งจากการศึกษาเพิ่มเติม พบว่าข้อมูลมาจากเอกสาร outline of Burmese history ของ G.E.Harvey, They reigned in Mandalay ของ E.C.V. Foucar และ Burma ของ John L.Christian ผลการวิจัยพบว่า พม่าเสียเมือง ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นี้เป็นวรรณกรรมร้อยแก้วประเภทสารคดีที่มีองค์ประกอบทางวรรณกรรมครบถ้วน และมีคุณค่าทั้งในด้านเนื้อหาศิลปะการประพันธ์ และจริยธรรม

คำสำคัญ : พม่าเสียเมือง องค์ประกอบ คุณค่า จริยธรรม

Abstract

The purposes of this study were to analysis elements of literature found in Phama Sia Muang and to study the values and morals lying in Phama Sia Muang. The contents of this story indicated the fact in combination with comments of the writer through the entire story. The research found that the content facts can mostly be investigated from the following documents: the outline of Burmese history by G.E. Harvey, They reigned in Mandalay by E.C.V. Foucar, and Burma by John L. Christian. The results showed that Phama Sia Muang by Mom Rajawongse (M.R.) Kukrit Pramoj was documentary prose with the completion of the elements of literature, including the values in terms of content, literary arts, and ethics.

Keywords: Phama Sia Muang, Component, Value, Ethics.

1. บทนำ

การอ่านถือเป็นทักษะพื้นฐานในการพัฒนามนุษย์ การอ่านที่ดีคือการรับรู้ข้อความที่ผู้เขียนต้องการสื่อความทั้งในด้านจุดมุ่งหมาย การเข้าใจเรื่องราว รวมทั้งสามารถรับรู้รสความบันเทิงตรงตามผู้เขียนสื่อออกมาได้ผู้ที่ได้รับการฝึกฝนทางการอ่านย่อมสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข และนำความรู้ที่ได้รับมาเป็นแนวทางการใช้ชีวิตได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ดังที่ประทีป (2533) กล่าวว่า การอ่านมากช่วยให้ผู้อ่านสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี รู้จักวางตัวเหมาะสม มีความคิดกว้างขวางและทันสมัย สามารถแก้ไขปัญหาและตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง ส่งเสริมบุคลิกภาพของผู้อ่านให้เป็นคนและพัฒนาต่างจากคนที่ไม่นิยมอ่านหนังสือ

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จัดเป็นกวีเอกคนสำคัญของประวัติศาสตร์ชาติไทย เห็นได้จากผลงานการประพันธ์มากมาย อาทิ สี่แผ่นดิน ไผ่แดง หลายชีวิต ถกเขมร ยิว ฝรั่งเศสดินา โครงกระดุกในตู้ ใจโจน คนรักหมา ชูสีไทเฮา ฯลฯ จนได้รับยกย่องจากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ในปี พ.ศ.2528 วรรณกรรมสำคัญที่ถือเป็นผลงานเรื่องเอกอีกเรื่องหนึ่งของท่านที่ยังประโยชน์ สามารถให้ความรู้ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ และคุณค่าการดำเนินชีวิตแก่ผู้อ่านอย่างลึกซึ้ง

นั่นคือ สารคดีเรื่องพม่าเสียเมือง เป็นวรรณกรรมร้อยแก้วประเภทสารคดี จัดพิมพ์ครั้งแรก เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2512 มีขนาด 8 หน้ายก หรือรวมความยาวทั้งสิ้น 276 หน้า พิมพ์โดยสำนักพิมพ์ก้าวหน้า และยังคงได้รับการตีพิมพ์ต่อเนื่องมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน ฉบับล่าสุดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ดอกหญ้า พ.ศ. 2552 ซึ่งการได้รับความนิยมในหมู่ผู้อ่านมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานนี้ย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์คุณค่าของพม่าเสียเมืองได้ในระดับหนึ่ง ด้านเนื้อหาของเรื่องมีรายละเอียดเกี่ยวเนื่องกับขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนสาเหตุของการเสียกรุงราชธานีของพม่าให้แก่อังกฤษ โดยรายละเอียดของเรื่องนั้น ผู้ศึกษาพบว่า เนื้อความหลายส่วนในพม่าเสียเมืองยังมีความพ้องกับเอกสารเรื่อง “อวสานราชบัลลังก์พม่า” เสถียร (2529) ซึ่งผู้เขียนนำมาจากจดหมายเหตุของคณะทูตอังกฤษ และหนังสือของฝ่ายอังกฤษเป็นสำคัญ อันได้แก่ outline of Burmese history ของ G.E.Harvey, They reigned in Mandalay ของ E.C.V. Foucar และ Burma ของ John L.Christian แม้ว่าพม่าเสียเมืองจะเป็นวรรณกรรมขนาดสั้น แต่ก็มีเกร็ดความรู้ที่น่าสนใจที่จะนำมาวิเคราะห์ องค์ประกอบ ชี้ให้เห็นคุณค่า และจริยธรรมในด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างดี เนื่องเพราะการได้เรียนรู้ข้อผิดพลาดจากประสบการณ์ของผู้อื่นนั้น ถือเป็นคติชีวิตที่มีค่ายิ่ง อีกทั้งยังเป็นสิ่งเตือนใจสำคัญที่จะมิให้ชนชาติไทยที่ได้ชื่อว่ามีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และการดำรงชีวิตที่คล้ายคลึงกับประเทศพม่ามากชนชาติหนึ่ง ปฏิบัติขำรอยประเทศพม่าได้ เพราะการเรียนรู้อดีตช่วยให้เข้าใจปัญหาต่างๆ ในสังคมปัจจุบันได้ชัดเจนขึ้น เพราะฉะนั้นคนที่มีความรู้ทางประวัติศาสตร์ของสังคมใดสังคมหนึ่ง ก็ย่อมจะสามารถจัดการกับปัญหาในสังคมนั้นได้ดีกว่าคนที่ไม่เคยรับรู้ประสบการณ์จากอดีตเลย ดังเช่นคำกล่าวของพิชัย (2552) ที่ว่า ประวัติศาสตร์เป็นเหตุการณ์ในอดีตที่มนุษย์สามารถนำมาเป็นบทเรียน และประยุกต์ใช้ในกระบวนการแก้ไขปัญหา และวิกฤตการณ์ต่างๆ ให้เป็นไปตามหลักจริยธรรม คุณธรรม ทั้งนี้เพื่อสันติสุข พัฒนาการของสังคมมนุษย์จากความสำคัญของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ซึ่งสอดคล้องกับศิริพร (2551) ที่กล่าวว่า ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องอดีตของประเทศใดก็ตามย่อมมีประโยชน์ และเป็นบทเรียน

อย่างไรก็ดี เนื้อหาที่ปรากฏในพม่าเสียเมืองนี้ จะถือเป็นข้อมูลสำคัญที่ถูกต้องทั้งหมดนั้นก็คงยังมีได้ เพราะหลักฐานที่มาสสนับสนุนนั้นก็ยังมีชัดเจนอยู่ อีกทั้งผู้เขียนก็เป็นชาวไทย ที่มีประวัติศาสตร์รပ်งอยู่กับชาติพม่าอยู่นับเนื่องมาโดยตลอด ข้อความที่ปรากฏจึงมีการสอดแทรกข้อคิดเห็นพ้องอยู่กับข้อเท็จจริงโดยตลอดทั้งเรื่อง แม้ตัวผู้เขียนเองก็ยังคงแสดงทรรศนะในด้านของทัศนคติ การเขียนเรื่องเพิ่มเติม ดังปรากฏอยู่ในคำนำของผู้เขียน (2552) ที่ว่า “.....จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่หนังสือเล่มนี้อาจเอนเอียงไปทางฝรั่งบ้าง ทั้งที่ได้ตั้งใจในขณะที่เขียนว่าจะเขียนให้เป็นพม่ามากที่สุด เท่าที่คนไทยจะทำได้ แต่เมื่อเขียนแล้วจึงรู้ว่าคนไทยนั้นเมื่อเขียนเรื่องพม่าก็มีใจเอนเอียงเป็นไทยได้มากเหมือนกัน”

นอกจากนี้ในบทวิเคราะห์เรื่องพม่าเสียเมืองของ ประทีป (2530) ยังกล่าวเพิ่มเติมในหัวข้อนี้ด้วย ดังที่ว่า “....ในฐานะที่เป็นสารคดี ผู้เขียนให้ความเป็นธรรมแก่พม่าน้อยไปสักนิด กล่าวคือความคิดความเห็นต่างๆ ค่อนข้างจะเอนเอียงไปทางฝรั่ง และที่แน่นอนที่สุดก็เอนเอียงมาเข้าข้างไทยมากๆ ทั้งนี้เนื่องมาจาก ผู้เขียนเขียนขึ้นจากเอกสารของฝรั่งอันได้แก่บันทึกของชาวอังกฤษ จดหมายเหตุของคณะทูต และหนังสือ เกี่ยวกับพม่าซึ่งฝรั่งเป็นผู้แต่ง นอกจากนั้นยังนำเสียดายที่ผู้แต่งมิได้เอ่ยชื่อหนังสือ เหล่านี้ไว้ให้ปรากฏในที่ไหนเลย ไม่ว่าจะเป็นเชิงสรรถ หรือบรรณานุกรม ทำให้สารคดีเรื่องนี้ด้อยคุณค่าทางด้านข้อเท็จจริงไปมาก อย่างไรก็ตามคุณประโยชน์ทางด้านความสนุกสนานเพลิดเพลิน และอื่นๆ ดังที่กล่าวมาก็มีอยู่มากมาย เพียงพอที่จะมองผ่านข้อบกพร่องเล็กน้อยนั้นไปเสียได้ผู้อ่านจะปฏิเสธไม่ได้เลยว่า พม่าเสียเมืองเป็นสารคดีที่ดีที่สุดเรื่องหนึ่งในบรรดาสารคดีหลายๆ เรื่องของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช” ด้วยเหตุนี้การพิจารณาองค์ประกอบ คุณค่า และจริยธรรม ที่ปรากฏในเรื่องพม่าเสียเมืองจึงมีความน่าสนใจ โดยอาศัยการศึกษาพิจารณาวิเคราะห์ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในเรื่อง โดยอาศัยการสืบค้นข้อมูลประวัติศาสตร์พม่าจากงานวิจัย หนังสือ ตำรา วารสารต่างๆ รวมทั้งการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ตเพิ่มเติม เพื่อมาสสนับสนุนแนวคิดของผู้เขียน อีกทั้งเป็นการพัฒนาทักษะทางการพิจารณาองค์ประกอบของวรรณกรรมและเผยแพร่ความรู้ให้กับผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องราวของการสูญเสียเอกราชของพม่าเพิ่มเติม

1.1 วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรมของพม่าเสียเมือง
2. เพื่อศึกษาคุณค่า และจริยธรรมของพม่าเสียเมือง

1.2 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรต้น พม่าเสียเมือง

ตัวแปรตาม องค์ประกอบ คุณค่า และจริยธรรม

1.3 สมมติฐานของงานวิจัย

พม่าเสียเมืองเป็นวรรณกรรมร้อยแก้วที่มีองค์ประกอบทางวรรณกรรมครบถ้วน และมีคุณค่าทั้งในด้านเนื้อหา ศิลปะการประพันธ์ และจริยธรรม

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบองค์ประกอบทางวรรณกรรมของพม่าเสียเมือง
2. ทราบคุณค่า และจริยธรรมของพม่าเสียเมือง
3. ขยายขอบเขตความรู้ และแนวทางการวิเคราะห์เรื่องพม่าเสียเมือง

2. วิธีดำเนินงาน

การวิจัยในครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือพม่าเสียเมือง โดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช

1. เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง พม่าเสียเมือง โดยค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา วารสาร งานวิจัยต่างๆ รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต
2. ศึกษาทฤษฎีทางวรรณคดี และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูล
3. สัมภาษณ์โดยพัฒนาแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สัมภาษณ์อาจารย์ และผู้เกี่ยวข้อง
4. วิเคราะห์ข้อมูล
5. นำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ
6. สรุปผล และเรียบเรียงนำเสนอในรูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษา พม่าเสียเมือง: การวิเคราะห์องค์ประกอบ คุณค่า และจริยธรรมสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญ โดยพิจารณาเรียงลำดับ ได้ดังนี้ 1. บทนำ: ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของเรื่อง 2. องค์ประกอบเรื่องพม่าเสียเมือง 3. คุณค่าที่ได้รับและจริยธรรมที่ปรากฏในเรื่อง

1. บทนำ : ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของเรื่อง

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช รังสรรค์พม่าเสียเมืองขึ้นมาจากเอกสารบันทึกของคณะทูตชาวอังกฤษที่ได้เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับกรุงอังวะ ประเทศพม่า ในสมัยรัชกาลของพระเจ้ามินดง (ปกครองประเทศในระยะเวลา วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2351 1 ตุลาคม พ.ศ. 2421 หรือ ค.ศ. 1853 1878) โดยการเขียนถึงเรื่องพม่าในครั้งนี้ ได้รับแรงบันดาลใจมาจากสารคดีเรื่อง เทียวเมืองพม่า พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาอุปราชราชานุภาพ ดำรงราชานุภาพ, กรมพระยา (2548) นอกจากนี้ท่านคึกฤทธิ์ให้เหตุผลว่า เพราะเคยสัญญาไว้กับผู้อ่านที่ชื่นชอบ และติดตามผลงานการเขียนของตนว่าได้เคยสัญญาไว้ว่าจะเล่าเรื่องราวของพม่าไว้ให้ได้รู้โดยทั่วกัน ดังความในตอนเปิดเรื่องว่า คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2522)

ผู้เขียนเริ่มเรื่องพม่าเสียเมืองโดยเกริ่นนำถึงความเกี่ยวข้องกันทางประวัติศาสตร์มากกว่า 200 ปี เมื่อไทยเสียเอกราชให้กับพม่า แสดงให้เห็นว่ามีคนไทยมากมายที่ต้องตกไปเป็นเชลยศึก และใช้ชีวิตอยู่ในประเทศพม่าเสียจำนวนมากไม่น้อย จากนั้นจึงกล่าวถึงประวัติของพม่าเพื่อปูพื้นความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์พม่าให้ทราบได้พอสมควร โดยจะเทียบเคียงเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในประเทศพม่ากับช่วงรัชสมัยต่างๆของไทย ทั้งนี้ผู้เขียนมีความตั้งใจจะแสดงให้เห็นว่าในขณะที่พม่ายังคงยึดชนบประเพณีเก่าๆ และยึดติดกับธรรมเนียมโบราณอยู่นั้น กรุงรัตนโกสินทร์ได้กำลังเจริญก้าวหน้าไปตามลำดับแห่งเวลา เช่น

เหตุการณ์ที่ 1 ในช่วง พ.ศ. 2367 เกิดเหตุการณ์พม่ากระทบกระทั่งกับอังกฤษ ส่งผลให้ต้องเสียแคว้นยะไข่ กับตะนาวศรี ให้กับอังกฤษ ตรงกับรัชสมัยในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

เหตุการณ์ที่ 2 ในช่วง พ.ศ. 2395 ในสมัยพระเจ้าพระคันทน์พม่ายังคงยึดถือธรรมเนียมการบริบทพิธี การรีดนาทาเร้น การประหารชีวิตคนถึงหกพันคน ส่งผลให้เกิดศึกจากชาวอังกฤษบุกยึดตีเมืองมอญจนต้องเสียเมืองมอญในพม่าทั้งหมด ตรงกับรัชสมัยในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่กำลังเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติแห่งกรุงรัตนโกสินทร์

เหตุการณ์ที่ 3 ในสมัยแห่งการสร้างเมืองมณฑลเหล่านั้น ฝ่ายพระเจ้ามินดงยังคงมีวิถีความเชื่อในเรื่องของการฝังอถรรพ์ (การฝังคนทั้งเป็น) โดยมีปริมาณอถรรพ์ที่นับจำนวนได้ถึง 52 คน (ประตุมือง 12 ประตู ประตูละ 3 คน ตามมูมเมืองอีก มูมละ 1 คน ประตูประราชวังและสี่มุมกำแพง ได้พระที่นั่งสิงหาสนอีก 4 คน) ทั้งนี้แม้เมืองมณฑลจะสร้างหลังจากที่กรุงเทพฯ ได้เลิกประเพณีการฝังอถรรพ์ไปนานมากแล้ว ก็ยังใช้วิธีโหดเหี้ยมเช่นนี้ยอมแสดงให้เห็นถึงความล้าหลังทางแนวความคิดอย่างชัดเจน

เหตุการณ์ที่ 4 ในสมัยแห่งการเสียกรุงอันปกครองด้วยพระเจ้ามินดง ยังคงปกครองกันแบบโบราณ แม้ทูตฝรั่งจะเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินก็ยังบังคับให้ถอดเกือกและนั่งลงกับพื้นทั้งที่ในสยามประเทศยกเลิกธรรมเนียมนี้ไปตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแล้ว

เหตุการณ์ที่ 5 ในช่วง พ.ศ. 2421 ในสมัยแห่งการสำเร็จโทษเหล่าพระญาติจำนวนมากเพื่อป้องกันการชิงราชบัลลังก์ทั้งที่ในประเทศไทยเป็นช่วงเวลาแห่งการบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 แล้วถึง 5 ปี ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เหตุการณ์ที่ 6 ในครั้งเมื่อพระเจ้าสีป่อ และพระนางศุภยลัตต์เสด็จออกเสียบพระนครทางชลมารค มีเรือขบวนแห่แทนตามราชประเพณีรอบคูพระนครนั้นมีทหารแต่งเต็มยศตามหมวดหมู่กลาบาด (กะ-ลา-บาด) ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ราษฎรทั้งปวงก็ลงหมอบกราบถวายบังคมก้มหน้าอยู่ เพราะทหารคอยห้ามมิให้เงยหน้าขึ้นมาดูได้ บ้านช่องที่อยู่ใกล้ทางเสด็จต้องปิดประตูหน้าต่างมิดชิด ทั้งนี้กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการเสด็จพระราชดำเนินเช่นนี้ในเมืองไทยยกเลิกแล้วตั้งแต่ในสมัยแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เหตุการณ์ที่ 7 เหตุการณ์ในครั้งที่เจ้าฟ้าพระราชธิดาในพระนางศุภยลัตต์ 2 พระองค์ ต้องสิ้นพระชนม์ด้วยไข้ทรพิษ ในขณะที่ ประเทศไทยรู้จักวิธีการปลูกฝักกันอย่างแพร่หลายแล้ว แสดงให้เห็นถึงวิทยาการทางการแพทย์ที่ล้าหลังมากเพราะเหตุเกิดกับลูกของเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ทั้งที่สามัญชนในประเทศเพื่อนบ้านต่างไม่มีใครเจ็บป่วยด้วยโรคนี้แล้ว

นอกจากนี้ การกล่าวถึงปฐมประวัติแห่งพม่าให้ผู้อ่านได้ทราบข้อมูลเบื้องต้น จึงเป็นการเกริ่นนำผู้อ่านให้ทราบเรื่องราวของพม่าได้ในขั้นต้น และเข้าใจเรื่องได้โดยง่ายคือ การกล่าวถึงพระราชวงศ์ อลองพญา ผู้เป็นปฐมกษัตริย์แห่ง พระเจ้าอลองพระ หรือ ที่คนไทยรู้จักกันดีในนามมังระ หรือ มางลอง ที่ขึ้นปราบดาภิเษกและตั้งราชธานีขึ้นที่กรุงอังวะ เมื่อพ.ศ. 2295 ต่อมาอีก 2 รัชสมัยพม่าจึงเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา ในสมัยของพระเจ้าสินพยูฉิน ในปี พ.ศ. 2310 ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ยังได้แสดงแนวคิดที่น่าสนใจไว้ในตอนนี้ด้วยว่า “ความยิ่งใหญ่ โสขของพระเจ้าแผ่นดินนั้น ย่อมจะนำพม่าไปสู่การกระทบกระทั่งกับอังกฤษซึ่งมีชายแดนติดกันอยู่” คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2522) แผลห่วยเหตุนี้เองจึงดูเหมือนว่าจะเป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้พม่าต้องเสียเมือง

2. องค์ประกอบเรื่องพม่าเสียเมือง

พม่าเสียเมืองจัดเป็นวรรณกรรมประเภทสารคดี ที่ให้คติ ข้อคิด พร้อมสอดแทรกความบันเทิงได้อย่างละมุนละไม โดยสามารถพิจารณาองค์ประกอบจากเรื่องได้ ดังนี้

2.1 ด้านเนื้อหาสาระ โดยเนื้อหาสาระสำคัญที่ปรากฏในเรื่องพม่าเสียเมืองนั้นมีสาระสำคัญปรากฏ คือ

2.1.1 ด้านประวัติศาสตร์ ในด้านนี้ถือเป็นจุดเด่นในเรื่องพม่าเสียเมือง ผู้อ่านจะได้รับรู้เนื้อหา ข้อมูลของพม่าสลับกับช่วงเวลาสัมพันธ์กับประเทศไทยโดยตลอดทั้งเรื่อง โดยเริ่มเรื่องตั้งแต่ชนชาติกลุ่มน้อยใหญ่ในเมืองพม่า ประวัติเกี่ยวกับการตั้งเมือง ลักษณะนิสัยของชาวพม่า ลักษณะนิสัยของพระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ในพม่า การติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติ ปมปัญหาขัดแย้งกันระหว่างพม่าและอังกฤษ, อังกฤษกับฝรั่งเศสไปจนถึงการเสียเอกราชของประเทศพม่า

2.1.2 ด้านปรัชญา จริยธรรม สอดแทรกแนวคิด คติ ความเชื่อของคนในสมัยนั้น เกิดเป็นข้อสอนใจให้ผู้อ่านได้นำไปคิด และเป็นแนวทางในการเรียนรู้ชีวิตอีกรูปแบบหนึ่ง

2.2 กลวิธีการเขียน ด้านกลวิธีการเขียนนับว่าพม่าเสียเมืองของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ทำให้การอ่านเรื่องมีความสนุกและน่าสนใจ ชวนอ่าน ชวนติดตามไปโดยตลอดทั้งเรื่อง ในการวางโครงเรื่องและการดำเนินเรื่องนั้น เนื้อหาที่ปรากฏเรียงตามลำดับเวลาที่เกิดขึ้นก่อนและหลัง นั่นคือ กล่าวลำดับตามเนื้อหาที่เกิดขึ้น เรียงลำดับตั้งแต่ต้นโดยกล่าวถึงมูลเหตุต้นของเรื่องไปตามลำดับเวลา เมื่อดำเนินเรื่องไป ปมขัดแย้งของเรื่องก็ค่อยๆ ขมวดปมจนแน่นเข้า เมื่อถึงที่สุดของเรื่องจึงเกิดผลจากเหตุที่ได้กล่าวไว้จนครบทุกประการ เป็นเหตุให้พม่าต้องเสียเมืองในที่สุด

2.3 การสร้างความสนใจ ด้านการสร้างความสนใจนั้น นับได้ว่าพม่าเสียเมืองชักชวนให้ผู้อ่านอ่านได้โดยไม่เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายเลยโดยตลอดทั้งเล่ม ดังนี้

2.3.1 มีการสอดแทรกความคิด คติเตือนใจ จริยธรรมที่ควรยึดถืออันพ้องกับชีวิตจริงที่ผู้อ่านได้ประสบอยู่ทุกทั้งเหตุการณ์สำคัญของพม่าก็นำมาที่เทียบเคียงกับยุคสมัยของไทยก็ช่วยสร้างความน่าสนใจ และมองเห็นภาพของเรื่องได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.3.2 มีการสร้างความเพลิดเพลินด้วย เกร็ดน่ารู้ หรือเรื่องราวเสริมในเชิง “เรื่องซุบซิบ” ของคนชาววัง ให้ผู้อ่านทราบ เช่น ในตอนพระเจ้าสีป่อโปรดให้นำนางในมาถวายตัวแบบลับๆ หรือ โปรดให้นำนางปลอมแปลงกายเป็นชายเพื่อจะได้ร่วมสังวาสด้วยโดยไม่เป็นที่สงสัยของพระอัครมเหสี หรือในตอนพระเจ้าสีป่อไม่โปรดให้ฝรั่งเข้าเฝ้า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ก็นำเหตุการณ์ของตนมากล่าวเปรียบให้รู้สึกขบขัน

2.3.3 ด้านกลวิธีการเปิดเรื่อง และการปิดเรื่อง เริ่มเรื่องได้อย่างน่าสนใจโดยปูพื้นฐานสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องให้กับผู้อ่าน พร้อมทั้งปิดเรื่องได้อย่างชัดเจนตรงประเด็น และจากข้อมูลออนไลน์ และเอกสารหลายฉบับ เช่น กระทั่งโต้ตอบในเว็บไซด์พันธุทิพย์ซึ่งเป็นเว็บที่ได้รับความนิยม หรือจากหนังสือที่เกี่ยวกับพม่าเช่น พม่าเสียเมืองฉบับคนพม่าบันทึก เขียนโดยเจ้าชายมองดิน หรือ บทความก่อนพม่าเสียเมือง จากข่าวไทยรัฐออนไลน์ ทำให้ทราบว่าผู้ที่ได้อ่านพม่าเสียเมืองมักไปศึกษา ค้นคว้าข้อมูลเรื่องราวชีวิตภายหลังการเสียเมืองของราชวงศ์พม่าอีกเป็นจำนวนมาก จัดเป็นการส่งเสริมการรักการอ่าน การใฝ่รู้ใฝ่เรียนให้กับผู้อ่าน และเน้นย้ำให้เห็นความโดดเด่นของวรรณกรรมเรื่องพม่าเสียเมืองให้โดดเด่นชัดเจนยิ่งขึ้น

2.3.4 ด้านสำนวนภาษา มีลักษณะสำคัญและโดดเด่นมาก ทั้งในแง่ของความชัดเจน คือสามารถอ่านเข้าใจง่าย สื่อความตรงประเด็น มีความกระชับรัดกุม ชวนอ่าน ข้อความมีความสละสลวยแล้วยังแสดงถึงความจริงใจที่ผู้เขียนต้องการสื่อออกมาด้วย เช่น ในตอนที่ยอมรับว่าตนนั้นเขียนถึงพม่าด้วยความรู้สึกของคนไทยนั้น นับได้ว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นกวีที่มีความสามารถทางด้านภาษาอย่างดียิ่งนั่นเอง

โดยสรุปองค์ประกอบเรื่องพม่าเสียเมืองนั้นพิจารณาในด้านเนื้อหาสาระ กลวิธีการเขียน จริยธรรมของผู้เขียน และด้านสำนวนภาษา ซึ่งเป็นองค์ประกอบเด่นที่พบในเรื่อง จัดเป็นการเสริมให้เห็นชัดเจนในเรื่องของคุณค่าที่ปรากฏ และนับเป็นสารคดีที่มีองค์ประกอบเนื้อหาดี ชวนติดตาม และมีองค์ประกอบที่ครบถ้วนชัดเจน

3. คุณค่าที่ได้รับ และจริยธรรมที่ปรากฏในเรื่อง

จากการศึกษาทำให้เห็นถึงคุณค่าจากเรื่องพม่าเสียเมือง ของท่าน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ที่ปรากฏไว้ให้เห็นได้ ดังนี้

1) พม่าเสียเมืองจัดเป็นสิ่งสุนทร อันเป็นเครื่องสอนใจจริยธรรมคนไทยทั้งชาติให้เห็นชัดเจนถึงความผิดพลาดที่เกิดจากความประพฤติกองชนชาวพม่า จนเป็นเหตุให้ต้องเสียเมืองไปในที่สุด เสมือนกระจกสะท้อนภาพให้เห็นได้ชัดเจนขึ้น คุณค่าที่ปรากฏชัดในเนื้อหาอันเป็นข้อคิด ข้อเตือนใจทั้งนี้สามารถสรุปเหตุแห่งการเสียเมืองได้ดังนี้

1.1 ด้านอุปนิสัยของพลเมืองชาวพม่า

1.1.1 พม่านั้นหลงลืมเรื่องต่างๆโดยง่าย ดังข้อความว่า “ถึงแม้ว่าพม่าจะต้องยอมแพ้ฝรั่งในการสงครามครั้งแรก แต่ความทรงจำของพม่าในเรื่องนี้ก็มิได้อยู่ไม่นาน เพราะพม่านั้นลืมง่ายพอๆกับคนไทยสมัยนี้” คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว.(2522)

จากข้อความในชั้นนี้จัดเป็นข้อสอนใจคนไทยได้ดีด้วยคนไทยนั้นก็ขึ้นชื่อว่าเป็นผู้ที่มักจะหลงลืมได้ง่ายเช่นเดียวกัน ผู้เขียนจึงต้องการเขียนในเชิงล้อเลียน (Parody) ให้เห็นถึงความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นได้

1.1.2 ความเชื่อมั่นแห่งความยิ่งใหญ่ที่เคยได้รับมาจากครั้งอดีต “เหตุที่ไทยและพม่าในสมัยเดียวกันมีจิตใจแตกต่างกัน และมีเหตุผลไปคนละทางนั้นก็มิเห็นจะต้องมองหาให้ไกล ไทยเราเสียกรุงศรีอยุธยา ส่วนพม่าเป็นผู้ตีกรุงศรีอยุธยาได้ การที่ไทยต้องเสียกรุงศรีอยุธยานั้น ฝ่ายไทยต้องถูกระทบกระเทือนมากทั้งในทางวัตถุและจิตใจ ทำให้หมดอุปาทานหรือความยึดเหนี่ยวในสถาบันเก่า และระบอบเก่า เกิดวิวิจฉาในสมรรถภาพของสถาบันและระบอบเหล่านั้น จึงพยายามเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ส่วนพม่านั้นตีกรุงเก่าได้ ชัยชนะเป็นเครื่องเสริมอุปาทานในสถาบันเก่าและระบอบเก่าให้เหนียวแน่นยิ่งขึ้นไปอีก ทำให้พม่าแลเห็นไปว่าสถาบันและระบอบตลอดจนประเพณีที่เข้ามาแต่ก่อนนั้นดีอยู่แล้ว ประเสริฐอยู่แล้วไม่มีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขหรือปรับปรุงให้เป็นอย่างอื่น...ความผิดพลาดทั้งปวงของกรุงศรีอยุธยานั้นไปตกอยู่ในเมืองพม่าทั้งหมด ผู้มีอำนาจหลงระเริงในลาภ ยศ วาสนา มีการแก่งแย่งแข่งดี มีการทำลายล้างผลาญกันเอง มีการคุมเชิงคอยช่วงชิงอำนาจวาสนาซึ่งกันและกัน” คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2522)

จากข้อความในชั้นนี้ซึ่งขยายความให้เห็นได้ว่าพม่านั้นเคยเป็นดินแดนที่ยิ่งใหญ่ การตีกรุงศรีอยุธยาได้ทำให้พม่ารู้สึกว่าเป็นชาติที่มีบารมีเหนือประเทศใด จึงยังคงเห่อเหิมและหลงตน ไม่ยอมลงให้กับชาติใด ซึ่งต่างจากชนชาติไทยที่การเสียกรุงกลับกลายเป็นเครื่องสอนใจอันดีที่ให้อำนาจมองประเทศในมุมใหม่ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงและยอมรับอารยธรรมและความคิดของผู้อื่นจึงมีมากกว่าชนชาติพม่า

1.2 ความเชื่อถืออาถรรพ์โชคลาง ดังข้อความที่ว่า “เมืองมณฑลเป็นรูปสี่เหลี่ยมจึงมีกำแพงสี่ด้าน กำแพงแต่ละด้านมีประตูเมืองสามประตู รวมเป็นสิบสองประตูด้วยกันที่เสาประตูเมืองและตามที่สำคัญอื่นๆนั้น ต้องฝังอาถรรพ์นั้นก็คือคนเป็นๆ เมื่อพระเจ้ามินดงสร้างเมืองมณฑลเหล่านั้นต้องเอาคนเป็นๆมาฝังถึง 52 คน ฝังตามประตูเมืองประตูละ 3 คน 12 ประตู ก็เป็น 36 คน ตามมุมเมืองอีกมุมละคนประตูพระราชวัง และสี่มุมกำแพงพระราชวังก็ต้องฝังคนอีก และเฉพาะใต้พระที่นั่งสิงหาสน์อันเป็นพระที่นั่งในท้องพระโรงสำหรับเสด็จออกขุนนางนั้นต้องฝังถึง 4 คน... คนที่ถูกฝังทั้งเป็นเพื่อให้เป็นผีคอยรักษาเมือง และพระราชวังนั้นต้องเลือกให้ได้ลักษณะตามที่โหรพราหมณ์กำหนด ไม่ใช่คนโง่ที่ต้องโทษประหาร แต่เป็นคนที่อยู่ในวัยต่างๆกัน ตั้งแต่ผู้มีอายุไปจนถึงเด็กๆมีทั้งผู้ชายผู้หญิงทุกคนต้องมีฐานะดีเป็นที่ยกย่องในกลุ่มชน ต้องเป็นคนที่เกิดตามวันที่โหรกำหนด ถ้าเป็นเด็กผู้ชายต้องเป็นเด็กที่ไม่มีรอยสักตามตัว ถ้าเป็นผู้หญิงก็ยังไม่เจาะหู ทหารมีหน้าที่จับคนเหล่านี้มาให้ได้จนครบ” คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2522)

1.3 ความโหดร้ายในเรื่องการสำเร็จโทษเหล่าพระญาติเพื่อป้องกันการแย่งชิงราชสมบัติ ซึ่งจัดเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ชาวต่างชาติอาจใช้เป็นข้ออ้างเพื่อยึดครองโดยอ้างสิทธิ์ของความต้องการพัฒนาประเทศบ้านป่าเมืองเถื่อนให้กลายเป็นดินแดนแห่งความศิวิไลซ์ ซึ่งข่าวการสำเร็จโทษในครั้งนี้แพร่ออกไปทั่วโลกทางโทรเลข สร้างความตื่นตระหนกให้กับฝรั่งชาติต่างๆ ทั้งนี้ส่งผลให้รัฐบาลอังกฤษสั่งให้นายฮอว์ ซึ่งประจำการอยู่ที่กรุงมณฑลเย่ ยื่นคำประท้วงอย่างร้ายแรงต่อประเทศพม่าทันที

ทั้งนี้จากการวิเคราะห์จะพบว่าชนชาวไทยก็มีเหตุให้ต้องกระทำเฉกเช่นเดียวกับชาติพม่าเช่นเดียวกัน เพียงแต่ไม่มีเรื่องราวบันทึกแสดงจำนวนที่มากมายเช่นนี้ อีกทั้งเมื่อพิจารณาในเรื่องของช่วงระยะเวลาทำให้รู้สึกได้ว่าชาวพม่ายังมีแนวคิดที่ล้ำหลัง เลือดยึดถือในพระเดชมากกว่าพระคุณ ยึดมั่นในแนวเผด็จการมากกว่าประชาธิปไตย เป็นเหตุให้ประเทศพัฒนาช้าไปกว่าประเทศเพื่อนบ้านมากอย่างไรก็ดี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ยังแสดงทัศนะในเรื่องนี้เพิ่มเติมในลักษณะเสียดสี (Irony) อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวทางการเขียนของท่านเกี่ยวกับการสงครามของโลกไว้ด้วยว่า “แต่เราก็ไม่ควรจะลืมนะว่าในเมืองไทยเราหลัง พ.ศ.2475 มานี้มีคนที่คิดอย่างพระนางศุภยาลัตอยู่หลายคน และมีผู้ต้องรับกรรมไปไม่น้อยในโลกนี้นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา ผู้ปกครองประเทศทั้งที่เป็นเผด็จการและเป็นคอมมิวนิสต์ได้ใช้ความคิดและเหตุผลของพระนางศุภยาลัตประหัตประหารเพื่อนมนุษย์ด้วยกันมีรู้จักก็แสนกี่ล้านคน”

1.4 ความอ่อนแอของพระมหากษัตริย์ ในข้อนี้ถือเป็นข้อใหญ่ใจความสำคัญที่สุด และเชื่อกันว่าเป็นเหตุผลหลักของการเสียเมือง

1.5 นโยบายการปกครองบ้านเมือง การแก้ไขปัญหาต่างๆของพระมหากษัตริย์หลายสถานการณ์เห็นได้ว่าเป็นการตัดสินใจที่ผิดพลาด ส่งผลให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมืองตามมา ดังเช่น การแก้ปัญหาขาดเงินในท้องพระคลังหลวง แทนที่จะเรียกขุนนางเพื่อหาทางแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ กลับหาวิธีทางออกที่เอาเปรียบราษฎรให้หนักขึ้น เช่น การขึ้นภาษีอากรเอาเปรียบราษฎร โดยเฉพาะอากรสินค้าส่งออก ส่งผลให้สินค้าลดจำนวนลง เกิดการชะงักงันทางเศรษฐกิจของประเทศ ร้ายยิ่งขึ้นไปกว่านั้นคือการออกห่วยเบอร์ในปี พ.ศ.2422 ส่งผลให้บ้านเมืองเสียหายอย่างร้ายแรงในระยะยาว เกิดปัญหาข้าวยากหมากแพง เพราะคนมุ่งแต่จะซื้อห่วย ไม่คำนึงถึงการประกอบสัมมาอาชีพ เกิดปัญหาโจรผู้ร้ายเพราะประชาชนยากจนลงมาก เกิดปัญหาสังคมพ่อเอาลูกสามเฝ้าเอกรรยาไปขั้ดดอกเพราะกั้หนียืมสินไปซื้อห่วย ปัญหาโสเภณี ประเทศจึงเริ่มอ่อนแอลงเข้าสู่ยุคแห่งความเสื่อมถอย

1.6 การฉ้อราษฎร์บังหลวงของขุนนางในราชสำนัก หลายเหตุการณ์จากเรื่องแสดงให้เห็นว่าขุนนางหลวงนอกจากเอาเปรียบกับราษฎรแล้ว ยังเอาเปรียบกับประเทศของตนด้วย ทุกคนต่างเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ แม้ในยามศึกก็พยายามเอาตัวรอด

1.7 การแย่งชิงอำนาจของชาติมหาอำนาจ อันได้แก่ประเทศอังกฤษ และฝรั่งเศส ในข้อนี้จัดเป็นสาเหตุที่แตกต่างจากทุกข้อที่กล่าวมา ด้วยจัดเป็นปัจจัยภายนอกที่มาส่งเสริม บีบบังคับให้สถานการณ์ภายในระส่ำระสายมากขึ้น ด้วยทั้งสองประเทศนั้นต่างก็มีจุดหมายในการล่าอาณานิคมเป็นที่ตั้งไปทั่วทุกภาคพื้นอาณาเขตการเข้าไปแทรกแซงกิจการต่างๆในประเทศต่างๆจึงมีมาก หากแต่ว่าในประเทศพม่าไม่มีความสามัคคีและเข้มแข็งเพียงพอจึงต้องตกเป็นเครื่องมือของการแสวงหาผลประโยชน์จากประเทศมหาอำนาจเหล่านี้ หากผู้นำดูแลประชาราษฎร์ให้บริการด้วยความสุขแล้ว เห็นทีว่าชนชาวพม่าคงไม่เอาใจออกห่าง และหันไปแสวงหาทางรอดที่ดีกว่าเช่นนี้แน่ พม่าสูญเสียเมือง กษัตริย์สิ้นราชวงศ์ และทรัพย์ศฤงคารทั้งปวง ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2428 นับแต่นั้นเป็นต้นมา เหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องเตือนใจ เป็นกระจกส่องสังคม ให้เห็นถึงความผิดพลาดที่เกิดขึ้นของการบริหารประเทศอย่างชัดเจน แม้ในระยะเวลาปัจจุบันนี้พม่าจะหลุดพ้นจากอำนาจของประเทศอังกฤษแล้ว แต่ผลเสียที่เกิดขึ้นก็ยังมีให้เห็น ปรากฏอยู่โดยตลอด แม้นพระราชวงศ์ก็หมดสิ้นลงไม่มีผู้ใดได้สืบราชบัลลังก์อีก นับเป็นบทเรียนที่สอนใจทั้งต่อชนชาวพม่า และเป็นคติสอนใจและปรากฏจริยธรรมให้กับชนชาติไทยที่ได้ชื่อว่ามีการยอมรับ มีอาณาเขตที่ใกล้เคียงกันได้เป็นอย่างดี

2) แสดงให้เห็นคุณค่าด้านลักษณะของสังคม ความเชื่อ และความศรัทธา ซึ่งพ้องกับลักษณะชนชาติไทย ซึ่งเห็นได้ชัดว่ามีการถ่ายทอดวัฒนธรรมเกิดขึ้น ดังเช่น

2.1 ลักษณะสังคมพม่ากับสังคมไทยมีลักษณะเป็น “สังคมหวงห้าม” (Prohibitive society) ซึ่งต่างจากสังคมอเมริกันที่เป็น “สังคมปล่อยตามใจ” (Permissive society) ซึ่งแตกต่างและมีความขัดแย้งกับสังคมหวงห้าม ทั้งนี้ในข้อความตอนหนึ่งของเรื่องที่ว่าถึงยาหนองหมื่นถา ขุนนางในพระราชวังที่มีของใช้ใกล้เคียงกับที่พระมหากษัตริย์มี เช่น แท่นทอง เครื่องใช้ไม้สอย จำพวกเครื่องราชูปโภค จึงต้องรับโทษกบฏ และโดนตัดสินประหารชีวิต

2.2 การสำเร็จโทษใช้วิธีเดียวกันกับคนไทย นั่นคือ ประหารด้วยท่อนจันทน์ ซึ่งวิธีนี้จัดเป็นวิธีที่เก่าแก่โบราณมาก ดังที่ มาร์โคโปลโล ฝรั่งเศสชาวอิตาลีที่มาเยือนเอเชียเมื่อหลายร้อยปีมาแล้วได้บันทึกเรื่องนี้เอาไว้ ซึ่งเหตุที่ต้องใช้ท่อนจันทน์สำเร็จโทษและไม่ใช้ของมีคมนั้น ยึดหลักที่ว่า พระโลหิตพระเจ้าแผ่นดินหรือเลือดของชาติตียวงค์นั้นจะตกลงถึงพื้นดินไม่ได้ ด้วยมีความเชื่อว่า บ้านเมืองจะบังเกิดยุคเข็ญ ฤกษ์ที่ใช้ท่อนนั้นจึงต้องใช้ผ้าหรือกำมะหยี่สีแดง เพราะสีแดงเป็นสีของชาติตียะ

2.3 พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ จัดเป็นพิธีที่ได้รับความนิยมมากในแถบภาคพื้นเอเชีย ไล่มาตั้งแต่ทางแถบประเทศอินเดีย และในประเทศจีน โดยมีความเชื่อที่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากคนในแถบประเทศเหล่านี้มีอาชีพกสิกรรมเป็นหลัก เชื่อว่าเป็นอาชีพที่สูงส่งเพราะเลี้ยงคนได้ทั่วประเทศ จึงเป็นพิธีที่ต้องจัดขึ้นทุกปี โดยมีผู้นำคนสำคัญมาเป็นประธานในการประกอบพิธี ซึ่งในส่วนของความแตกต่างระหว่างพม่า และไทยในพิธีนี้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ตั้งข้อสังเกตว่า ผู้นำในพิธีของชาติพม่านั้น มักจะมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำ แตกต่างจากประเทศไทยที่พระมหากษัตริย์ไม่ได้ออกมาเป็นผู้นำในพิธี โดยมักโปรดให้เสนาธิบตี ตำแหน่งนาหรือเกษตร คือ เจ้าพระยาพลเทพ ออกเป็นพระยาแรกนาแทน โดยเหตุผลที่ยกมาสนับสนุนนั้นก็มิใช่เหตุแห่งการยอมรับได้

2.4 เทศกาลออกพรรษา จัดเป็นประเพณีที่คล้ายคลึงกันกับประเทศไทยเป็นอย่างมาก เช่น การป้องกันของพระราชพิธีโกดกกับพระราชพิธีศรีสัจปานกาลของไทย จะผิดกันก็เพียงรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น คือ การที่พมามีได้ถือน้ำอย่างคนไทยภายในงานประชาชนในกรุงมันลเยก็จักพากันไปทำบุญสุนทาน มีการตามพระประทับในวัง ร้องรำกั้นตามถนน และมีกระบวนกลืนหลวงบรรทุกผ้าพระกฐิน และเครื่องบริวารเพื่อทอดยังพระอารามหลวงเป็นที่สนุกสนาน

2.5 ความเชื่อในเรื่องช้างเผือกว่าเป็นช้างคู่บุญบารมีของพระมหากษัตริย์ ซึ่งจัดเป็นธรรมเนียมนิยมชัดเจนของราชสำนัก ตะวันออกแทบทั้งหมดว่ากษัตริย์จักต้องมีช้างเผือกเป็นสิ่งคู่บุญบารมี ถวายเกียรติแห่งพระมหากษัตริย์

3) คุณค่าทางด้านสติปัญญา ในทางด้านคุณค่าทางสติปัญญานั้น จัดได้ว่าพม่าเสียเมืองนอกจากจะให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์แล้ว ยังให้คุณค่าทางคตินิยม และจริยธรรมปรัชญาการดำเนินชีวิตได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่างแสดง ดังนี้

3.1 ด้านประวัติศาสตร์ เนื้อความจากเรื่องประกอบด้วยข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์มากพอควร แต่ทั้งนี้ยังขาดข้อมูลอ้างอิงแหล่งที่มาที่ชัดเจน อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเพิ่มเติมพบว่า มีเนื้อหาที่ชัดเจนในเรื่องของบริษัท ห้างร้านที่สำคัญในสมัยนั้นอยู่ ดังนี้

3.1.1 บริษัทเดินเรืออิรวดี (The Irrawaddy flotilla company) เดินเรือขึ้นล่อง มีลักษณะเป็นเรือกลไฟจักร ช้างของบริษัทฝรั่งที่เมืองย่างกุ้ง

3.1.2 บริษัทบอมเบย์พม่าจำกัด (The Bombay Burma trading corporation) คือบริษัทที่ฝรั่งเข้าไปทำสัมปทานป่าไม้ในบริษัทของพม่า โดยมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่เมืองบอมเบย์ ประเทศอินเดีย

3.2 ด้านคดีดำเนินชีวิต จากเรื่องผู้เขียนมักสอดแทรกคติ จริยธรรม ข้อคิด ข้อเตือนใจในตอนท้ายข้อความในแต่ละตอน ซึ่งมักมีลักษณะเป็นภาษาพูดแสดงข้อคิดเห็นเพื่อประกอบข้อเท็จจริง

4) คุณค่าทางภาษา

ภาษาในพม่าเสียเมืองนั้นนับได้ว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์สามารถถ่ายทอดเรื่องราวผ่านภาษาได้อย่างสวยงาม และชัดเจนเป็นอย่างมาก เพราะแม้เนื้อความจะถอดความมาจากเอกสารหลักฐานของชาวต่างชาติ แต่ภาษาที่ใช้นับได้ว่าเรียบเรียงได้อย่างเข้าใจ และคมคายลึกซึ้งเป็นอย่างยิ่ง ทุกบททุกตอนของเรื่องราวสามารถบรรยายให้เห็นภาพ และมีกลิ่นอายเสมอเหมือนว่าเป็นคนไทยแต่งเรื่องนี้ด้วยตนเองเลยทีเดียว ทั้งนี้สามารถพิจารณารายละเอียดได้ดังนี้

4.1 ภาษาที่ใช้มีความถูกต้องเหมาะสมตามลักษณะภาษาไทย สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้ ทั้งในด้านการวางตำแหน่งคำ การใช้คำขยายข้อความ การเขียนสะกดคำ หรือในบางช่วงที่มีการใช้คำราชาศัพท์ก็เป็นไปได้อย่างถูกต้อง ช่วยเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับผู้อ่าน และแสดงถึงภูมิรัฐของผู้เขียนได้เป็นอย่างดี

4.2 ด้านคำศัพท์ เนื่องจากเนื้อหาความในพม่าเสียเมืองนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกับพม่าอยู่มาก ผู้เขียนจึงกำกับในบางเนื้อหาด้วยภาษาพม่า พร้อมทั้งเขียนอธิบายความหมายประกอบอยู่ในหลายตอนที่สำคัญๆ เพื่อขยายความรู้ความเข้าใจของผู้อ่านให้เพิ่มมากขึ้น

4.3 ด้านการใช้ภาษาในการสื่อความ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์นับเป็นผู้มีอัจฉริยภาพทางด้านการใช้ภาษาได้อย่างชัดเจน ตรงตามจุดประสงค์ที่ผู้ส่งสาร (Sender) ต้องการสื่อความออกไป ด้วยสารคดีเรื่องพม่าเสียเมืองนั้นใช้คำ หรือประโยคที่อ่านเข้าใจได้ง่าย การลำดับเนื้อหาไม่สับสน แม้ในยามที่ต้องแสดงภาพเนื้อเรื่องด้วยการบรรยายโวหารก็ชัดเจน เมื่อจะพรรณนาโวหารให้ภาพเหตุการณ์ก็ให้ความรู้สึก ให้รายละเอียด ของเรื่องราวได้ดี จึงพร้อมมูลด้วยลักษณะทางโวหารปรากฏครบถ้วน

4.4 ภาษาทางด้านวรรณศิลป์ (Figure of speech) เนื้อหาแม้จะเป็นในลักษณะร้อยแก้ว (Prose) แต่ปรากฏข้อความทางวรรณศิลป์อยู่ไม่น้อย จึงจัดว่าพม่าเสียเมืองมีความงามทางด้านภาษาอยู่มาก ดังนี้

4.4.1 อุปมาโวหาร (Simile) ที่ปรากฏ ดังเช่นในตอนที่กำลังถึงพระนางศุภยลิตว่า “มเหสีชี้หิ้งเหมือนหนึ่งเสื่อ” คึกฤทธิ์ ปราโมช,ม.ร.ว. (2552)

4.4.2 อุปลักษณ์ (Metaphor) ที่ปรากฏในตอนกล่าวถึงการสำเร็จโทษเหล่าเชื้อพระวงศ์ ดังความว่า “เมื่อถึงคราวจะจัดการกับเจ้านายที่เห็นว่าเป็นอุปสรรคหรือเป็นศัตรูนั้นอย่างไร ทางที่จะขึ้นไปสู่ราชบัลลังก์พม่าในสมัยนั้นเป็นทางที่ขลิบด้วยเลือด” คึกฤทธิ์ ปราโมช,ม.ร.ว. (2552)

โดยสรุป ด้านคุณค่าและจริยธรรมที่ได้รับ คือ คุณค่าทางด้านเนื้อหาความคิด กลวิธีการแต่งที่ดี คุณค่าทางด้านภาษา คุณค่าด้านคติธรรม ปรัชญา การดำเนินชีวิต อุดมคติ และจริยธรรมด้านการครองตน และการเป็นผู้นำ อันจะเป็นการเสริมสร้างแนวความคิด และปัญญาให้เกิดขึ้นกับผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

4. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

พม่าเสียเมืองเป็นวรรณกรรมประเภทสารคดี ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งเขียนขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2510 ทั้งนี้ในด้านของเอกสารอ้างอิง ที่มาของข้อเท็จจริงไม่ได้แสดงไว้อย่างชัดเจน คงบอกไว้เพียงว่ามาจากเอกสารจดหมายเหตุของคณะทูตอังกฤษที่ไปพม่าในรัชกาลพระเจ้ามินดง (ปกครองประเทศในระยะเวลา วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2351 1 ตุลาคม พ.ศ. 2421 หรือ ค.ศ.1853 1878) และหนังสือฝรั่งอื่นๆที่ฝรั่งแต่งไว้เกี่ยวกับเรื่องพม่า จากการศึกษาเพิ่มเติมพบว่าเอกสารหลักฐานเหล่านั้นมาจาก เอกสาร 3 ประเภทหลัก ได้แก่ outline of Burmese history ของ G.E.Harvey, They reigned in Mandalay ของ E.C.V. Foucar และ Burma ของ John L.Christian โดยพบข้อมูลจากเสถียร พันธรังสี ของอวสานราชบัลลังก์พม่า

การเขียนพม่าเสียเมืองมีจุดประสงค์หลัก คือ 1.รักษาสัญญาับผู้อ่านที่ชื่นชอบ และติดตามผลงานการเขียนของตนว่าจะเล่าเรื่องราวของพม่าไว้ให้ได้รับรู้โดยทั่วกัน 2. เพื่อถ่ายทอดความรู้ทางประวัติศาสตร์ของประเทศพม่าในช่วงของการเสียเมืองให้กับผู้ที่สนใจทราบ 3.เพื่อเป็นคติสอนใจผู้อ่าน กรณีเหตุการณ์สำคัญช่วงเวลาของการเสียเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศพม่าจะเขียนเทียบเคียงกับช่วงสมัยในประเทศไทย เพื่อให้เห็นภาพของช่วงเวลาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น รวม 7 เหตุการณ์สำคัญ ได้แก่ 1. พม่าเสียแคว้นยะไข่ กับตะนาวศรีให้กับอังกฤษ ตรงกับรัชสมัยในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว 2. ชาวอังกฤษบุกยึดตีเมืองมอญจนต้องเสียเมืองมอญในพม่าทั้งหมด ตรงกับรัชสมัยในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เถลิงถวัลย์ราชสมบัติ 3.การฝักองการ (การฝักคนทั้งเป็น) ของเมืองมณฑลยี่ที่สร้างหลังกรุงเทพฯทั้งที่กรุงเทพฯได้เลิกประเพณีการฝักองการไปนานมาแล้ว 4. การบังคับให้ฝรั่งถอดเกือกและหมอบกราบ ทั้งที่ในสยามประเทศยกเลิกธรรมเนียมนี้ไปตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช 5. การสังหารเหล่าพระญาติเพื่อป้องกันการชิงราชบัลลังก์ ทั้งที่ในประเทศไทยเป็นช่วงเวลาแห่งการบรมราชาภิเษก ครั้งที่ 2 แล้วถึง 5 ปี ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 6. กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการเสด็จพระราช

ดำเนินทั้งที่ในเมืองไทยยกเลิกแล้วตั้งแต่ในสมัยแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ 7 ปัญหาเรื่องไช้ทรพิษใน
ขณะที่ ประเทศไทยรู้จักวิธีการปลูกฝิ่นกันอย่างแพร่หลายแล้ว

ด้านองค์ประกอบของพม่าเสียเมือง มีความครบถ้วนชัดเจน โดยสรุปได้ 3 ข้อหลัก ดังนี้ 1. ด้านเนื้อหาสาระประกอบด้วย
เนื้อหาสาระด้านประวัติศาสตร์ ด้านปรัชญา สอดแทรกแนวคิด คติ ความเชื่อของคนในสมัยนั้น 2. ด้านกลวิธีการเขียน และ
3. การสร้างความสนใจ ประกอบด้วย การสอดแทรกความคิด คติเตือนใจที่พ้องกับชีวิตจริงที่ผู้อ่าน การสร้างความเพลิดเพลินด้วย
เกร็ดน่ารู้ หรือเรื่องราวเสริมในเชิง “เรื่องซุบซิบ” ของคนชาววัง กลวิธีการเปิดเรื่อง ปิดเรื่องที่ น่าสนใจ และด้านสำนวนการใช้ภาษา
ด้านคุณค่า และจริยธรรมที่ปรากฏ สามารถสรุปได้ ดังนี้

ประการที่ 1 พม่าเสียเมืองจัดเป็นสิ่งสุนทร อันเป็นเครื่องสอนใจ เสมือนกระจกสะท้อน ไม่ให้กระทำเฉกเช่นเดียวกับประเทศ
พม่า เพราะอาจทำให้เกิดการสูญเสียได้ พร้อมทั้งสรุปเหตุแห่งการเสียเมืองของพม่า รวม 7 ข้อ คือ 1.1 อุปนิสัยของชาวพม่าที่มีมักจะ
เป็นพวกที่หลงลืมได้ง่าย และหลงอยู่ในความยิ่งใหญ่ของอดีต 1.2 ความเชื่อถือในอาถรรพ์โชคลาง 1.3 ความโหดร้าย 1.4 ความอ่อนแอ
ของพระมหากษัตริย์ 1.5 นโยบายการปกครองและการแก้ไขปัญหามืองที่ผิดพลาด 1.6 ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวงของขุนนาง
1.7 การแย่งชิงอำนาจจากประเทศมหาอำนาจ

ประการที่ 2 คุณค่าด้านลักษณะของสังคม ความเชื่อ และความศรัทธา ซึ่งพ้องกับลักษณะชนชาติไทย จำนวน 5 ข้อ คือ
2.1 ลักษณะสังคมแบบหวงห้าม (Prohibitive society) ซึ่งต่างจากสังคมอเมริกันที่เป็น “สังคมปล่อยตามใจ” (Permissive society)
2.2 ลักษณะการสำเร็จโทษเจ้านายที่มีความผิด 2.3 พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ 2.4 เทศกาลออกพรรษา 2.5 ความเชื่อใน
เรื่องช่างเผือก

ประการที่ 3 คุณค่าทางด้านสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม คติธรรม และปรัชญาการดำเนินชีวิตสรุปได้ 2 ข้อ ได้แก่
3.1 ด้านประวัติศาสตร์ 3.2 ด้านคดีดำเนินชีวิต

ประการที่ 4 คุณค่าทางภาษา ปรากฏ ข้อ ได้แก่ 4.1 ภาษาที่ใช้มีความถูกต้องเหมาะสมตามลักษณะภาษาไทย สามารถเป็น
แบบอย่างที่ดีได้ ทั้งในด้านการวางตำแหน่งคำ การใช้คำขยายข้อความ การเขียนสะกดคำ หรือในบางช่วงที่มีการใช้คำราชาศัพท์ก็
เป็นไปได้อย่างถูกต้อง 4.2 ด้านคำศัพท์ ให้ความรู้ทางด้านความหมายคำศัพท์พม่าที่สำคัญ 4.3 ด้านการสื่อความ สามารถสื่อความได้
อย่างชัดเจน ตรงตามจุดประสงค์ที่ผู้ส่งสาร (Sender) ต้องการส่งไปยังผู้รับสาร (Receivers) และ 4.4 ปรากฏภาษาทางด้านวรรณศิลป์
(Figure of speech)

โดยสรุป พม่าเสียเมือง จัดเป็นวรรณกรรมที่ดีเด่นในด้านองค์ประกอบของเรื่อง มีคุณค่าที่ปรากฏชัดในด้านต่างๆ และมี
จริยธรรมในด้านการสอนและเตือนใจ ซึ่งตรงกับสมมติฐานที่งานวิจัยได้ตั้งไว้ว่า พม่าเสียเมืองมีองค์ประกอบทางวรรณกรรมครบถ้วน
และมีคุณค่าทั้งในด้านเนื้อหา ศิลปะการประพันธ์ และจริยธรรม

5. เอกสารอ้างอิง

คึกฤทธิ์ ปราโมช. 2522. พม่าเสียเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 12. ดอกหญ้า. กรุงเทพฯ.

ดำรงราชานุภาพ, กรมพระยา. 2548. เทียวเมืองพม่า. ก้าวหน้า. กรุงเทพฯ.

ประทีป วาทิกทินกร และสมพันธ์ เลขะพันธ์. 2533. การอ่านและพิจารณาวรรณกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 9. อักษรเจริญทัศน์.
กรุงเทพฯ.

พิชัย ล้มตั่ว. 2552. ประวัติศาสตร์สังคม: ซีเอ็ด. กรุงเทพฯ.

ราชบัณฑิตยสถาน. ม.ป.ป. พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ.

ศิริพร ดาบเพชร คมคาย มากบัว และประจักษ์ เป๊ะสกุล. 2551. ประวัติศาสตร์ไทย ม. 4 - ม. 6. อักษรเจริญทัศน์. กรุงเทพฯ.

เสถียร พันธรังสี. 2529. อวสานราชบัลลังก์พม่า. พิมพ์ครั้งที่ 4. แพร่วิทยา. กรุงเทพฯ.